

Amsterdam University of Applied Sciences

Leren aan de keukentafel

van den Bos, Atze; Koerhuis, Marie-José

Publication date

2017

Document Version

Final published version

Published in

Laboratorium Amsterdam

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van den Bos, A., & Koerhuis, M-J. (2017). Leren aan de keukentafel. In S. Majoor, M. Morel, A. Straathof, F. Suurenbroek, & W. van Winden (Eds.), *Laboratorium Amsterdam: werken, leren, reflecteren* (pp. 57-66). THOTH.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please contact the library: <https://www.amsterdamuas.com/library/contact/questions>, or send a letter to: University Library (Library of the University of Amsterdam and Amsterdam University of Applied Sciences), Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

LABORATORIUM

AMSTERDAM

WERKEN

LEREN

REFLECTEREN

Redactie

Stan Majoor, Marie Morel,
Alex Straathof,
Frank Suurenbroek & Willem van Winden

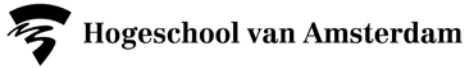
Uitgeverij THOTH Bussum

LABORATORIUM
AMSTERDAM

WERKEN

LEREN

REFLECTEREN

© 2017 De auteurs en Uitgeverij THOTH,
Nieuwe 's-Gravelandseweg 3, 1405 HH Bussum
WWW.THOTH.NL

Redactie

Stan Majoor, Marie Morel, Alex Straathof,
Frank Suurenbroek & Willem van Winden

Eindredactie

Hugo Jetten

Boekverzorging

René van der Vooren

Druk- & bindwerk

Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 90 6868 736 1

ATZE VAN DEN BOS
MARIE-JOSÉ KOERHUIS

LEREN AAN DE KEUKENTAFEL.

De kern van sociale innovatie ligt in het realiseren van concrete verandering. Het project De Keukentafel begint daarom terecht bij het laagste en meest concrete schaalniveau: het ondersteunt ouders bij het creëren van een betere leeromgeving thuis voor hun kinderen. Persoonlijk contact en een op de situatie afgestemde aanpak staan centraal. Uitgangspunt is dat ouders nieuwe vaardigheden leren en zelfvertrouwen opdoen om een blijvend actievere rol te gaan spelen in het leerproces van hun kinderen. De concrete interacties aan de keukentafel tussen kind, ouder en student vormen een mooie leeromgeving waarin gaandeweg de thuis-leersituatie voor kinderen wordt verbeterd. De uitvoering is vaak verre van eenvoudig, vooral in gezinnen met taalachterstanden. De uitdaging die bij allerlei experimenten speelt, is de stap van individuele succesverhalen naar een bredere toepassing. Het programma kan hierbij vooral inspirerend werken: via ouders onderling en met steun van scholen kan door al deze kleine leeromgevingen een grotere beweging ontstaan.

.....
Een donderdagmiddag, november 2015

Aan een tafel in een woonkamer in Nieuw-West zit een student pedagogiek, Rochelle, samen met Hicham (zeven jaar) en zijn moeder Youssra. Rochelle laat Hicham een tekening maken van de zee en de onderwaterwereld, waarbij hij ook woordjes moet schrijven. Youssra kijkt mee terwijl Hicham tekent en schrijft.

.....
Een donderdagmiddag, januari 2016

Hicham heeft drie dobbelstenen in zijn hand. Rochelle zit wat verderop aan de tafel en kijkt toe. Hicham gooit de dobbelstenen over de tafel. 'Hoeveel is dat?' vraagt zijn moeder als hij gegooid heeft. Zij vertelt: 'Ik wist wel dat ik Hicham moest helpen, maar ik wist niet hoe. Ik zou nooit op het idee komen om die dobbelstenen te gebruiken, dat je die dan dus bij elkaar optelt. Dus dat is wel fijn, dat we dat hebben meegekregen haha.'

Voorgaande situaties zijn voorbeelden uit De Keukentafel, een programma ontwikkeld door BOOT van de HvA en uitgevoerd door HvA-studenten van verschillende sociale opleidingen. Aanleiding voor het ontstaan van De Keukentafel was dat er zowel bij de stadsdelen Nieuw-West en Zuidoost als bij BOOT signalen binnenkwamen dat ouders zich onzeker voelden over de begeleiding van hun schoolgaande kinderen. Ouders gaven dit niet alleen zelf aan, ook leerkrachten van basisscholen uit de buurt stelden vast dat kinderen buiten schooltijd weinig tot geen stimulans tot leren kregen. Als reactie hierop werd De Keukentafel ontwikkeld, een programma dat ouders leert hun kinderen beter te ondersteunen bij hun schoolse vaardigheden. Het uiteindelijke doel is om hiermee de schoolse ontwikkeling van de kinderen te bevorderen.

Op weg naar een diploma Het is niet geheel verrassend dat er juist in Nieuw-West en Zuidoost bij ouders vragen bleken te bestaan over hoe zij hun kinderen kunnen ondersteunen bij schooltaken. In beide stadsdelen spelen verschillende problemen onder de jeugd en bij gezinnen. In Nieuw-West (met name in Geuzenveld en Slotermeer) hebben jongeren relatief vaak te kampen met psychosociale problemen en schulden. Bijna drie van de tien huishoudens (28 procent) hebben een laag inkomen.¹ Veel kinderen hebben een taalachterstand, ook al zijn ze van de tweede of derde generatie. Daarnaast doen zij het over het algemeen minder goed op school. Ruim twintig procent van de leerlingen krijgt het advies voor praktijkonderwijs of leerwegondersteunend onderwijs in het vmbo, terwijl het Amsterdamse gemiddelde 15 procent is. Veel jongeren verlaten school zonder het behalen van een diploma.²

Ook in stadsdeel Zuidoost (vooral in Bijlmer-Oost) zijn er meer kinderen dan gemiddeld in Amsterdam die achterblijven op school en de school verlaten zonder diploma. Deze kinderen hebben een verminderd perspectief op de arbeidsmarkt en een relatief hoge kans op jeugdwerkloosheid. De betrokkenheid van ouders bij de schoolcarrière van hun kinderen is laag in Zuidoost.³

Extra aandacht voor de onderwijsprestaties van de kinderen in de twee genoemde wijken is van belang omdat onderwijsprestaties voorspellend zijn voor een diploma en daarmee voor kansen op de arbeidsmarkt. De

onderwijsloopbaan van kinderen is bepalend voor het verdere verloop van hun leven. Of zoals de Onderwijsraad het stelt: 'Over het algemeen is tegenwoordig een mbo-diploma nodig om een behoorlijke kans te maken op de arbeidsmarkt en in de samenleving.'⁴

Daarbij geldt dat de leerprestaties van een kind doorwerken in de verdere schoolloopbaan. Hoe beter het een kind vergaat in het primaire onderwijs, hoe beter het gaat in het middelbare en hogere onderwijs.⁵ Om te zorgen dat meer jongvolwassenen hun schooltijd afsluiten met een passend diploma is het dus zinvol om al op de basisschoolleeftijd een positief pad in te slaan.

Een belangrijke factor bij het bewandelen van dit positieve pad is de thuisomgeving.⁶ Veel projecten die de schoolprestaties van kinderen willen verbeteren richten zich op het aanpassen van de schoolomgeving (de inzet van klassenassistenten, vergroten van de kwaliteit van leerkrachten) of het verbeteren van de schoolse vaardigheden bij de kinderen zelf (bijles, extra taallessen). Ouders worden doorgaans niet betrokken bij dit soort projecten. Dit is een gemiste kans, omdat ongeveer de helft van de verschillen in schoolprestaties bepaald wordt door verschillen in het ouderlijk milieu.⁷ Kinderen die thuis door hun ouders geholpen worden met schoolwerk en van wie de ouders op de hoogte zijn van de vorderingen op school, zijn meer gemotiveerd en presteren beter.⁸ Dat betekent dat een school nog zo haar best kan doen, als er vanuit de ouders geen ondersteuning is voor het kind is de kans groot dat het kind uiteindelijk niet het niveau haalt dat het zou kunnen halen, of zelfs voortijdig met school stopt. Om deze reden richt De Keukentafel zich juist wel op de thuisomgeving (de ouders). Het programma is een aanvulling op het bestaande aanbod, zoals huiswerkbegeleiding of extra ondersteuning voor leerkrachten op school.

De Keukentafel in praktijk De eerste stap binnen het programma is de selectie van de gezinnen. Leerkrachten melden gezinnen aan die baat kunnen hebben bij een extra steuntje in de rug. Deze gezinnen worden uitgenodigd voor een intakegesprek, waarbij er wordt gevraagd naar de achtergrond van het gezin en de verwachtingen van deelname aan het programma. Vervolgens wordt een student aan het gezin gekoppeld die vijftien weken lang wekelijks anderhalf uur op huisbezoek komt. Tijdens de eerste weken richt de student zich op de directe ondersteuning van het kind bij schoolse taken. Het is hierbij nadrukkelijk de bedoeling dat een of beide ouders ook aanwezig zijn, zodat zij kunnen zien hoe ondersteuning bij het schoolwerk kan plaatsvinden. Na verloop van tijd zal de student de ouders er steeds actiever bij betrekken, waarbij de ouders de rol van de student geleidelijk overnemen. Zo leert de vader en/of moeder om zelfstandig een ondersteunende rol binnen het leerproces van het kind op zich te nemen. 'Memory hebben we nog een keer zelf gedaan, ik en mijn dochter', zei één van de deelnemende ouders. 'Had ik van internet plaatjes geprint, gingen we ze eerst inkleuren en daarna knippen.'⁹

Er wordt tijdens de huisbezoeken aandacht besteed aan drie manieren van ondersteuning: didactische, praktische en motiverende. Bij het didactische aspect gaat het om het leren zelf. Er wordt ingegaan op het belang van thuis lezen of voorlezen, waarbij benadrukt wordt dat juist het napraten over een verhaal belangrijk is voor de leerontwikkeling van het kind.¹⁰ Ten tweede wordt er aandacht besteed aan de praktische voorwaarden van leren: zorgen voor de benodigde rust (staat de televisie uit?), zorgen voor schoolspullen als pennen en schriften of regelen van een lidmaatschap van de bibliotheek. Tot slot komt de motivering van het kind aan de orde. De student oefent met de ouders het geven van complimenten of het vergroten van de interesse van het kind in een bepaald thema.

De aanpak van het programma is op maat. Per gezin wordt bekeken hoe de ouders het beste kunnen bijdragen aan het vergroten van de schoolse vaardigheden van hun kind.

Opbrengsten Studenten zijn in het programma niet alleen uitvoerders, zij doen ook (afstudeer)onderzoek naar de opbrengsten. Ook onderzoekers van de HvA zijn hierbij betrokken. Vanuit Fieldlab Nieuw-West is, in samenwerking met het lectoraat Urban Education, De Keukentafel systematisch geëvalueerd. Het soms extreem lage taalniveau van veel ouders vormde niet alleen een belemmering bij het uitvoeren van het programma, maar ook bij het invullen van de vragenlijsten ten behoeve van het onderzoek.

Uit het onderzoek is gebleken dat het programma over het geheel genomen de afgelopen twee jaar overwegend positief is ervaren door de betrokkenen (kind, ouder en leerkracht). Uit de ingevulde vragenlijsten blijkt dat er een positieve tendens te zien is op het gebied van taakgerichtheid en werkhouding van de kinderen. Bijna alle onderzochte ouders en een aantal van de onderzochte leerkrachten benoemen een verbetering in de schoolprestaties van hun kinderen. Ook heeft het programma geleid tot meer zelfvertrouwen bij de ouders. Ouders die deelnamen aan De Keukentafel zeiden: 'Rekenen had ze echt de meeste problemen mee. En ja, door de begeleiding is dat nu echt vooruit gegaan.' 'De juf zegt ook dat het beter gaat op het gebied van taal en rekenen.'¹¹

Een nevendoeel van het programma is bijdragen aan de ontwikkeling van de studenten, deze zijn daarom ook meegenomen in het onderzoek. Ongeveer de helft van de geïnterviewde stagiaires geeft aan nieuwe kennis of vaardigheden te hebben opgedaan met betrekking tot het omgaan met culturele diversiteit. Studenten staan ook meer open voor verschillende culturen, al gaven zij daarbij ook aan meer begeleiding te kunnen gebruiken bij de omgang met gezinnen met een andere culturele achtergrond.

De algemene beleving van het programma is positief, maar er zijn in het onderzoek ook punten naar voren gekomen die kunnen worden verbeterd. Bij metingen van de schoolprestaties, werkhouding, het vertrouwen in eigen

kunnen en taakgerichtheid van de kinderen bleek er bijvoorbeeld geen sprake te zijn van een significante toename. Een reden die ouders in het onderzoek hier zelf voor geven is dat ze vijftien weken te kort vinden.¹²

Ouders gaven na deelname aan De Keukentafel aan dat zij meer vertrouwen hadden in het eigen kunnen op het gebied van het ondersteunen van hun kind. Dit is een relevante uitkomst, omdat het gerapporteerde zelfvertrouwen vaak een groei in positief gedrag voorspelt. Ouders met meer zelfvertrouwen hebben een beter probleemoplossend vermogen en zijn zelfredzamer.¹³

De verwachting van de onderzoekers dat groei in zelfvertrouwen hand in hand zou gaan met groei in competenties, bleek voor de ouders die deelnamen aan De Keukentafel echter niet uit te komen. Uit de ingevulde vragenlijsten kwam naar voren dat zij niet vaker schoolondersteunende vaardigheden inzetten dan voor deelname aan het programma. Met andere woorden: zij zijn niet vaker met hun kind een boekje gaan lezen of een spel gaan spelen, maar hebben wel het *gevoel* dat ze het beter kunnen.

Vragen voor de toekomst De uitkomsten van het onderzoek roepen verschillende vragen op voor De Keukentafel en vergelijkbare programma's in de toekomst. Om te beginnen is er het lage taalniveau van de ouders. Is dat verenigbaar met de doelen van De Keukentafel? In hoeverre kun je ouders iets uitleggen over didactische aspecten, zoals het belang van belonen, als zij geen Nederlands spreken? De studenten zijn daar pragmatisch mee omgegaan en redden zich soms door gebaren te gebruiken of door een familielid binnen het gezin als tolk te laten optreden. Maar dit is lang niet altijd toereikend.

Onderzoek lectoraat Urban Education De Keukentafel is gedurende twee jaar systematisch geëvalueerd. Er is hierbij gekeken naar de schoolse ontwikkeling van het kind en naar de vaardigheden van de ouders (namelijk zelfvertrouwen, cognitieve stimulering, schoolondersteunend gedrag) bij het ondersteunen van hun kind bij het schoolwerk. In totaal hebben in de schooljaren 2014–2015 en 2015–2016 110 gezinnen meegedaan met het programma. Binnen deze gezinnen zijn vragenlijsten afgenomen met het kind en de ouders. Ook zijn er interviews gehouden met de ouders en zijn de leerkrachten van de deelnemende kinderen meegenomen in het onderzoek. Er is tevens een controlegroep samengesteld, bestaande uit vergelijkbare kinderen die niet deelnamen. De gegevens zijn bijna allemaal door studenten verzameld.¹⁴

Een mogelijke oplossing is alleen gezinnen te laten deelnemen waarvan de ouders het Nederlands in zekere zin machtig zijn. Het risico hiervan is dat je veel gezinnen die ondersteuning nodig hebben niet kunt helpen. Een andere mogelijkheid is de gezinnen te koppelen aan studenten die dezelfde taal spreken (veelal Turks of Arabisch). Hierbij is het nadeel dat dit voor deze studenten stigmatiserend kan zijn en dat zij minder met hun Nederlands kunnen oefenen, wat belangrijk is voor hun eigen carrière. Ook is het voor studenten die geen andere taal machtig zijn wellicht niet prettig dat ze niet bij alle gezinnen kunnen worden ingedeeld. Het kennismaken met verschillende culturen is juist een van de belangrijkste onderdelen van het programma, en dat zou dan deels verloren gaan.

Ten tweede is niet duidelijk in hoeverre kortdurende projecten zinvol zijn. De vraag die hiermee samenhangt is welke termijnen interventies zouden moeten hanteren. Op basis van het onderzoek kan in elk geval worden vastgesteld dat vaardigheden niet veranderen op basis van deze vijftien weken durende interventie.

En hoe kunnen ouders het beste worden gemotiveerd om hun handelen aan te passen? Het is wellicht nodig om meer concrete en meetbare aanwijzingen te geven dan de afgelopen twee jaar bij het programma het geval was. Als bijvoorbeeld het belang van lezen wordt besproken, kan de student behalve te wijzen op het nut van voorlezen ook een tijdsaanduiding geven ('elke dag minimaal een kwartier voorlezen'). Het onderzoek heeft ervoor gezorgd dat er verbeteringen konden worden doorgevoerd en dat bepaalde aannames werden ontmaskerd. Maar hoe kan het programma zich verder blijven ontwikkelen? En welke rol zou onderzoek kunnen en moeten spelen in deze leeromgeving?

Opschalen De Keukentafel is een voorbeeld van een kleinschalige leeromgeving om het hardnekkige stedelijke vraagstuk van leerachterstanden te tackelen via een nieuw samenspel van kinderen, ouders, scholen en een kennisinstelling. Er zullen meer gezinnen met kinderen moeten worden ondersteund om de sprong naar een verandering op wijkniveau te maken. De wens van de gemeente Amsterdam en de stadsdelen is immers om in wijken als Nieuw-West en Zuidoost achterstanden op het gebied van onderwijs in te lopen. De gedachte is dat als de vaardigheden van ouders en hun kinderen (microniveau) worden vergroot, de onderwijsachterstanden op wijkniveau (mesoniveau) uiteindelijk minder worden. De Keukentafel wordt nu echter jaarlijks ingezet bij maar tachtig gezinnen. Dat is een zeer klein percentage, een zichtbare verandering op wijkniveau lijkt met zo'n geringe hoeveelheid erg hoog gegrepen. Hoe bereik je een groter aantal gezinnen?

Er wordt onder meer gewerkt aan een heldere en *evidence-based* omschrijving, zodat andere professionals het ook kunnen uitvoeren. Daarnaast worden

kansen gecreëerd als ouders elkaar wellicht ook dingen leren, zodat er een groter effect ontstaat dan alleen bij de ouders die zelf deelnemen.

De Keukentafel is kortom een programma in ontwikkeling en dat zal het ook altijd blijven. Een dergelijke leeromgeving vraagt continue aandacht en doorontwikkeling. Het zoeken naar een breder in te zetten methodiek is hier een voorbeeld van. De kern van het programma, de wekelijkse ondersteuning van de gezinnen blijft bestaan, maar de concrete invulling wordt elke ronde aangepast. Ook dit schooljaar zijn er weer tientallen studenten die geselecteerde gezinnen ondersteunen. En ook dit jaar lopen er weer (afstudeer)onderzoeken naar het programma. Wie weet komt er ooit een kind dat nu deelneemt aan De Keukentafel als student of onderzoeker in het programma terecht. Dan zou de cirkel rond zijn.